

A TELL-HALAF MŰZEUM BERLINBEN

Néhány hónap előtt megnyílt a Tell-Halaf múzeum, mely Berlin gazdag múzeumi anyagát újra jelentős gyűjteménnyel gyarapítja. Mérheterlen becsű, különös szépségű anyagával az ókori kultúra kevésbé ismert emlékeit tárja fel előttünk.

A múzeumot *Max Freiherr von Oppenheim*, a kiváló orientalista alapította, aki ázsiai tanulmányútja alatt Szíriában, a Chabur-folyama forrásvidékén, 1899-ben fölfedezte a Tell-Halaf néven ismert romhalmot s itt éveken át ásásokat végezvén, három ókori város maradványait hozta napvilágra. A legrégebbi közülök még a IV. évezredből való s valószínűleg Mezopotámia első hettita székvárosa lehetett. A második város ennek elpusztulása után, 1200 körül Kr. e. épült s Kapara aramaesi királynak rezidenciául szolgált. Építéséhez felhasználták az első réteg maradványaiból is egyet-mást, elsősorban a monumentális plasztika emlékeit. A múzeum legtöbb darabja e korszak anyagából került ki. A harmadik város ugyanis, — Guzana, asszír tartományi székváros, — mivel nem terjedt ki a várhegy teljes területére, Kapara városát csak kevésbé érintette. E szerencsés véletlennek köszönhetjük, hogy a művészi szempontból legértékesebb és legfontosabb emlékek aránylag jó állapotban maradtak reánk. Nomád beduin- és cserkesztörzsek sátoranyáinak a tózsomszédságában, évezredes álomban, szinte érintetlenül szunnyadtak a föld mélyében, amíg Oppenheim báró föl nem fedte őket. Feltárásuknak tudományos szempontból rendkívül nagy a jelentősége. Az emlékek olyan sokaságával állunk itt szemben, — építészeti, szobrászati anyag, fegyverek, keramikai töredékek és a legkülönbözőbb közhasználati tárgyak kerültek felszínre, — hogy szinte hézag nélkül való képet

nyerünk a Tell-Halaf sajátos művészi produkciójáról, mely stilsztikai szempontból különben a hettita művészet köréhez tartozott s így Babilónia és Egyiptom mellett, az ókori történelem harmadik, nagyfontosságú kultúráját képviselte.

A múzeum anyagából a szemléltető elsősorban a monumentális plasztika emlékei ragadják meg, Kapara király palotájának, templomainak óriási méretű díszei, melyek hatásukban felülmúlnak minden elképzelést. Tömörségben, tektonikus, kubisztikus formakifejezésben oly határtalan fenséget tükröztetnek vissza, hogy még az egyiptomi művészet legnagyobb alkotásaival szemben is megállják a helyüket, sőt nem egy esetben még felülmúlják őket.

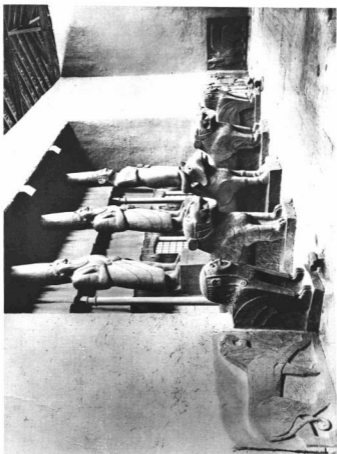
Az ember és állatok kombinációjából alkotott fantasztikus lények között legértékesebb az ú. n. „fátylas szfinx” típusa, mely a hettita művészetet kivéve, az ókor művészetében teljesen egyedül áll. A görögök előtt másutt sehol sem találunk fátylas képmást. Plutarchos főlemlít ugyan egy fátylas istennő szobrot, melyet Sais-ban látott, s talán az ő sorai inspirálták Schillert is „Das verschleierte Götterbild von Sais” c. ismert költeményéhez, de az egyiptomi művészetben mégsem maradt fenn olyan emlék, mely megerősítene a följegyzés hitelességét. Sokkal valószínűbb ama föltevés, hogy Plutarchos szavai egy hettita provenienciájú művészeti alkotásra vonatkoztak. A saisi szobor rejtelmes értelmű, különös feliratát — „én vagyok a mindenség, a mult, a jelen és a jövő, fátylamat halandó még nem lebbentette föl” — mindenesetre könnyen odaképzeltethetjük a Tell-Halaf-ról való fátylas szfinxek talapzatára. Szaktudósok felfogása szerint e típus a hettiták sajátos csillag-kultuszával függ össze. Megközelíthetetlen fensé-

FÁTYLAS SZFINX
Tell-Halaf-múzeum Berlinben

FÁTYLAS SZFINX ELŐLNÉZETBEN
Tell-Halaf-múzeum Berlinben

KAPARA KIRALY VAREMPLOMANAK ESZAKI KAPUJA
Tell-Halaf-múzeum, Beirútban

gességükből, szuggesztív kifejező erejükből valóban megsejthetjük az ókor száz ismeretlen titkát és rejtelmét, titokzatos, idegen szellemét és rituáléját. Archaisztikus stílusuk, brutális erejű kidolgozásuk ellenére is az arcfarmák a fátyol mögött csodálatos szépségben bontakoznak ki.

A különféle állati képmások, — griffmadarak, oroszlánok, bikák — minden szuverén formai stilizációjuk mellett, tökéletes és a legapróbb részletekre kiterjedő természetismeret tanúsítanak. Biztos, fölényes kifejező erővel megérezkítik az egyes állatfajok különböző, sajátos karakterét. Monumentális méretük s formai tagozásuk kétségtelesen az architektúrával való szoros kapcsolatot bizonyítja, annyira, hogy szinte csak az épületek szerves részének képzelhetjük el. Igen tanulságosak e szempontból a múzeum építészeti rekonstrukciói, elsősorban Kapara király vártemplomának északi kapuja, melyet pontosan a leletek adatai alapján, csupa eredeti darabból és töredékből állítottak össze. Óriási, kubisztikus formájú, bazaltkőből faragott állatok alkotják a talapzatot, melyen ugyancsak óriási méretű bálványok foglalnak helyet s tartják a tetőzetet, miáltal közvetlen kapcsolat képződik architektúra és plasztika között. A talapzati állatok és kariatidok magassága együttvéve meghaladja a 6 m-t, tehát némi fogalmat nyújt az egész épület gigantikus hatásáról. Az alakok kultikus, merev kompozíciójában félelmetes idegenszerűséggel hatnak a szürke bazalt alpból kivilágló, óriási fehér szemgolyók, titokteljes ornamentelek a tömörszerű, síma architektúrában. A Tell-Halaf művészete építészet és szobrászat oly tökéletes harmóniáját mutatja be, amire az európai művészet körén belül egyetlen példánk sincs. Legföljebb még az Abu Simbel-i sziklatemplomot Felső-Egyiptomban hasonlíthatjuk vele össze.

Monumentális plasztikán kívül bemutatásra kerül a múzeumban sok más kisplasztikai alkotás, valamint eleven és mozgással teli reliefek, melyek epikus tartalmú ábrázolásaikkban, —

harci, vadászati és áldozati jelenetekben — közvetlen benyomást adnak a Tell-Halaf mindennapi életéről is. Legértekesebb ezek közt az ún. „állati zenekar“, különféle hangszerekkel felszerelt állatcsoport. A jelenet értelmét ugyan még nem állapították meg, de maga a különös kompozíció és az állatok tökéletes, naturalisztikus és rendkívül karakterisztikus felfogása megragadja a szemlélőt.

A múzeum egyik részében kiállítottak néhány gipszöntvényt is olyan tárgyról, amiknek eredetije még az ásatások folyamán elpusztult vagy elkallódott (a háború alatt s egészen 1927-ig szüneteltek a munkálatok), továbbá a leletek pontos helyrajzi adatait és az ásatások minden fázisáról készült fényképfelvételeket, rajzokat és méreteket. Segítségükkel némi fogalmat kapunk a Tell-Halaf épületeinek alaprajzáról, az egész várhegy egykori, hallatlan építészeti pompájáról és jelentőségéről az ókor kultúrájában.

Ami a múzeum elhelyezését, felállítási módját illeti, egyelőre még nagyon kezdetleges állapotban van. Megfelelő épület hiánya miatt egy charlottenburgi gépgyár földszintes raktárhelyiségében helyezték el. Nem nagyon alkalmas keret múzeumi célra. Távol esik a város reprezentans múzeumi centrumától, s a primitív, rossz világitású, teremnek is alig nevezhető, óriási raktárhelyiségben még padló sincs, télen, fűtés hiánya miatt, dermesztő benne a hideg és a műtárgyakat fából, vászonzólból való állványok vagy az egyszerű, meszelt falak mentén provizorikusan állították fel. Szó van róla, hogy idővel külön épületet építenek ennek a gyűjteménynek is, vagy pedig, hogy az előzsi múzeum belső építési munkálatainak végleges befejezése után, oda helyezik át. Egyelőre csak fájjalhatjuk ezt a kevésbé szerencsés elhelyezési módot, mert alig juttatja érvényre a kiállított tárgyakat, e ritka, csodás szépségű műalkotásokat, melyek méltán érdemeltek volna több figyelmet és méltóbb, előnyösebb keretet.

Dr. HAJÓS ERZSÉBET (Berlin)